

Vabadusvõitlus okastraadi taga - 1953. aasta poliitvangide ülestõusust Norilskis

Koostas endine poliitvang F606 Vello Herne

14. juuni - rahvuslik leinapäev kogu maailma eestlastele - musta lindi päev, 1941 aasta massiliste arreteerimiste ja suurvõimude mälestuspäev. On ajaloo üks kurioosumitest, et kaksteist aastat hiljem juunipäevadel 1953, toimus Norilskis kinnipeetavate poliitvangide ülestõus oma inimõiguste ja inimväärikuse kaitseks.

Norilsk - üks põhjapoolsemaid linnu polaarjoone taga Krasnojarski krais asuv suur vene mäetööstuse ja värvilise metallurgia keskus, mida seob Jenissei jõe suudmealaga 122 km pikkune raudtee NL poolt alustati ehitus- ja tootmistegevust 1935 aastal, seal paiknevate vangilaagrite asukate tööga. On üldiselt teada, et sinna toimetati 1941. a. Eesti, Läti ja Leedu Vabariikide kaadri ohvitserid, kelledest enamikud vanemohvitseride hukati. 1950 aastate algul võis kohata üksikuid ellujäänuid 1941. a. arreteeritud EW ohvitseride, allakirjutatule teadaolevalt kolonelleitnant Leets, merväeleitnant Taru, ka 1938. a. Peipsi järve jääl kaaperdatud EW piirivalvurit. Viimane oli tõenäoliselt esimene EW kodanik Norilski vangilaagrites. 1991 aastal püstitati Norilskis mälestusmärk seal hukkunud eestastele, lätlastele ja leedulastele. (EE 6 kd. lk 654)

1948 a. moodustati seal NL julgeolekuorganitele alluv erirežiimiga laager poliitvangide jaoks -GORLAG, mille koosseisu kuulusid kuus laagrit: 1. maagi kaevandamiseks (Medvezka), 2. kivsöe kaevandamiseks (Kaiarkan), 3. sunnitööliste laager ehitusmaterjalide kaevandamiseks ja tootmiseks, 4. ja 5. linna ja uute tehaste ehitamiseks, 6. oli naiste kinnipidamiseks. Asukad kandsid kõikidel pealisriietel numbrimärki, mis koosnes venetähestiku tähest ja 3-kohalisest numbrist. 1952 aastal oli jõutud juba tähestiku lõpuossa (? täheni), seega võis enne ülestõusu puhkemist olla GORLAGis üle 20 000 poliitvangi. Peab lisama, et tuhandeid poliitvange viibis ka üldrežiimiga laagrites, kusjuures nad ei saanud töötada ei brigadiridena ega laagrisisestel ametikohtadel.

Raskesti talutavad kliimaolud (polaaröö, külma 40 °C, lumetuisud) ja alatoitlus, kui mitte öelda nälg, 12-tunnine ülejätkav töö, lisaks tuli paljudel töötada tervistkahjustavatel töödel ilma igasuguste kaitsevahenditeta. Kõik see kokku viis enamikku vangidest lootusetusse seisundisse. Oli üldteada, et Norilskist tagasiteed ei ole.

On palju räägitud ja kirjutatud laagrielu raskustest, ebainimlikest tingimustest, julmusest, mõnitamistest ja närususest. "Teame et inimeste moraali, isiksuse murdmine oli ja ongi tegelikult piinajate eesmärk." (Jaan Kaplinski). On ka selge, et laagris keskenduti eelkõige elluäämisele. See kõik on tõsi, aga selle taustal väärib erilist tähelepanu kõikvõimalikud vastupanuavaldused ebainimlikule režiimile. Õigustuse selleks andis vabadusvõitluse aastate kandmine meie südames.

Aastatel 1949-51, nn. kodanliku natsionalismi kampaania käigus toimus julgeolekuorganite järjekordne massiline repressioonide laine vastupanuliikumiste likvideerimiseks NL lääneosades, Balti riikides ja Ukrainas. Need värskest arreteeritud vabadusvõitlejad jõudsid Norilskisse aastatel 1950-52. Nad olid veel nii moraalselt kui terviselt tugevad võrreldes varemvangistatutega ja suutsid laagrisest kurnamisrežiimi niivõrd kahjustada, et laagrite administratsioon ja selle nuhkimissüsteem (koputajad) ei olnud suutelised poliitvangide ülestõusu takistama. Lootuskübeke, mis tekkis peale Stalini surma kui amnesteeriti suur osa kriminaalkurjategijaid, kadus peagi, sest selgus, et poliitvangidele mõõndusi ei tehta. Ilmekalt kirjutab sellest A. Solzenitsõn oma GULAGi arhipelaagis, vt. nimetatu 5.osa 11 ptk. "Ahelaid rebime kobamisi", Tln 1990. Samas märgitakse, et 1953.a. toimus "suur ülestõus GORLAGis (Norilskis)", millest peaks siin kohal olema eraldi peadükk, kui meil oleks mingitki materjali. Aga ei ole mingi sugust (samas lk 231). Norilski poliitvangide ülestõus ei olnud spontaanne vangide mäss vaid küllalki hoolikalt ettevalmistatud. Algatajate mõte seisnes selles, et kasutada toleaegset NL poliitilist hetkeseisu tähelepanu juhtimiseks poliitvangide olukorrale ning saavutada mõningaid režiimi pehmeid järeleandmisi, eeskätt inimõiguste ja inimväärikuse tagamiseks. Hoolimata hirmudest ja kartustest pälvis see mõte rohkelt heakskiitu.

Nii algaski GORLAGi laagrites 1953 aasta maikuu lõpul ja juunikuu esimestel päevadel peaaegu kõigis üheaegselt relvastamata ülestõus, mis seisnes keeldumises tööd teha ja allumatuses kehtestatud režiimile. Ajendiks oli valvemeeskondade poolt põhjuseta avatud automaadituli laagrite territooriumitele, oli ohvraid. Nii oli see kolmandas sunnitöölise laagris. Algas vastupanu milles nõuti sündmuse seadusjärgset uurimist ja süüdlaste karistamist. Laagri administratsioon ei julgenud enam laagri sees viibida ega vange tööle saata. Sama juhtus ka viiendas laagris, kus nn kurepeas valves oleva julgeolekumees lasi automaadivalangu laagriõuele kogunenud vangide pihta. Teade sellest sündmusest levis kiiresti kõikidesse laagritesse, sest haavatud toodi neljandas laagris asuvasse haiglasse. Keelduti tööle minemast. Töötsoonis olijad ei pöördunud tagasi laagrisse. Asuti läbirääkimistesse laagrite juhtkondadega, esitati neile omad nõudmised. Laagrites organiseerusid nn 15ndad komiteed üldstreigi juhtimiseks. Komiteed loodi põhimõttel, et seal oleks esindatud enamik laagris olevate rahvusruppide esindajad.

Paljudel juhtudel olid eesotsas staažikad poliitvangid, teisitimõtlejad ja intellektuaalid, samuti kogemustega endised sõjaväelased. Mitmes laagris osalesid nendes komiteedes ka eesti poliitvangid. Nii oli esimeses laagris (Medvezka) komitees sõjajärgses koolinoorte vastupanuliikumises osaleja Gustav Peets, kuuendas naistelaagris juhtis komiteed eestlanna Edda Tohvri, kellele mõisteti selle eest veel Norilskis 10 a. vanglakaristus (seda Ukraina vastupanuliikumise andmetel) allakirjutanul puudub tema edasise saatuse kohta teave. On lühiteade: tema tegevust meenutati Norilskis 1993nda a. toimunud poliitvangide kokkutulekul, kus ta oli valvurite tule all signaliseerinud lippudega ülestõusukomitee päevakäsku lähedalolevasse 5. laagrisse (vt "Norilskis meenutati eestlannat" RH 28. okt 1993). Nagu võiski oodata, esitasid juhtkonnad vastunõude tööle minna ja streik lõpetada. Kuna kohalike ülemuste omavoli peale oli meil palju kaevata, nõuti läbirääkimisteks erivolitustega komisjoni kohaletulekut. Selleks, et see teade ulatuks väljapoole Norilskit oli linnaehitusel valmissaavatele majadele püstitatud loosungid. "Norilski kodanikud!, teatage nõukogude valitsusele omavolist Norilskis". Kolmandas laagris, mis asus nii linnast kui ka teistest laagritest eemal kasutati oma nõudmiste teavitamiseks lendlehti, millede pakid tuulelohede abil soodsa tuulesuuna korral lasti lendu. Ka saadi teavet teistes laagrites toimuvast eraisikutest töötajate kaudu, sest valdavalt kuulus nende poolehoid ülestõusnutele.

Kuid teatamata oma kõrgemalseisvatele organitele, püüdsid kohalikud ülemad siiski olukorda ise lahendada. Kasutusele võeti provokatsioonid. G. Peets kirjutab provokaatori poolt tule süütamise juhtumist Medvezka laagri haiglas. See aga kukkus haledalt läbi.

Medvezkas toimus ka linnatelefoni pealtkuulamine, raadiovastuvõtja ehitamine. Vt. G.Peets "40 aastat tagasi Norilskis",RH 12.aug.1993, ka U.Juursalu "Veel üks pilguheit Medvezkasse",RH,28.okt.1993)

Toimusid ka julgeolekuvägede sissetungid laagritesse, kus automaadid olid neil käte külge seotud, et vältida lähikontaktis nende sattumist vangide kätte. Sellised sissetungid toimusid mitmetes laagrites. Kairekani laagris see õnnestus (vt. E.Luik "Süütult süüdimõistetud süüdlased" RH 10.mai 1994), kuid mujal löödi nad vangide ühisjõul tagasi. Oli ka ohvreid. Kairekan oli üks väiksemaid ja eraldi asuv laager, kuna suuremates laagrites streik jätkus, siis kuulu järgi ka tootmiskombinaadi initsiatiivil, sest streigi tõttu seiskus maagi kaevandamine ja oli ohus rikastamistehaste töö.

Teave sündmustest jõudis ka Moskvasse. Juuni teisel poolel saabuski vangidega läbirääkimistele nn Moskva komisjon, milles osalesid NL Peaprokuratuuri, Julgeoleku- ja Siseministeeriumi töötajad. Siinkohal tuleb märkida teatud segadust Moskva kõrgemas juhtkonnas. Oli ju teatatud 26.juunil 1953 NL peatsekisti Lavrenti Beria mahavõtmisest. Nagu

järgnev sündmuste kulg näitas, sattus ülestõusu ajakoht poliitvangidel soodsasse situatsiooni nende olukorra parandamiseks.

Komisjon külastas laagreid, oma väljendustes oldi rahulikud. Vangidele anti võimalus välja öelda oma kaebused laagrite administratsiooni kohta. Võeti vastu vangide komiteede poolt koostatud põhilised nõudmised, lubati neid täita ja vangide olukorda järsult parandada. Ainuke komisjonipoolne tingimus- asuge tööle.

Tähtsamatest nõudmistest, millised olid üldised kõikides laagrites, võib ära tuua järgmised-

1. numbrite kõrvaldamine, s.o. identifitseerimisel vangidele nime tagastamine,
2. 8-tunnine tööpäev ja puhkepäevad,
3. ettenähtud toiduratsiooni täielik kättesaamine,
4. kirjade saatmise õigus, ka emakeeles (seni võis saata 2 kirja aastas ja sedagi vene keeles),
5. vangide poolt nende süüdimõistmise kohta NL Prokuratuurile kaebekirjade edastamine, kuna senini peeti neid kinni laagri administratsiooni poolt,
6. vaba liikumine laagri territooriumil, kaasvangide külastamine, laagribarakkide öise lukustamise ärajätmine, trellide mahavõtmine,
7. invaliidistunute polaarvõtmest ärasaatmine,
8. välismaa kodanikest vangide ärasaatmine kodumaale,
9. mitte karistada streigi organiseerijaid ja aktiivseid osalejaid.

Kui enamike nõudmistega täitmisega asuti kas koheselt (näiteks numbrite ja trellide mahavõtmine, toiduratsioonide kättesaamine) või hiljem (näiteks välismaa kodanikud saadeti kodumaale 1954. aastal) tegelema, siis viimasest punktist ei peetud kinni. Nii näiteks juba 2 nädalat peale tööleasumist alustati "sõelumist" 4. laagrivangide hulgas. Protestiks sõelumise vastu alustati uut nn. jätkustreiki. Töölt laagrisse pöördunud peatati poolel teel ja toimus üksikute vangide väljanoppimine. Seda nähes peatusid vangide kolonnid ja pöördusid tagasi töösooni ja kindlustasid end valmivas majas. Tornkraanale heisati leinalipp must-punane-must kangas. Alles siis kui julgeolekuvägede automaaturid piirasid hoone, võeti nende poolt maha lipp ja lubati juba väljanopitud kaasvangid laagrisse tuua, otsustati ohvrite vältimiseks minna laagrisse tagasi. Saabunud oli juba juulikuu keskpaik. Selleks, et ülestõus lämmatada ja sõeluda välja ohtlikumad vangid, ülestõusu juhtijad ja aktiivsed osalejad, kasutati järgmist taktikat. Laagrite piirdetraataeda raiuti avauseid, valjuhäälditest tehti propagandat, et nn korralikud nõukogude poliitvangid, samuti invaliidid pääseksid laagrist välja. Väljaminejaid oli, kuid mitte palju.

Seejärel alustati laagrite ründamist, eesmärgiks (nagu hiljem selgus) vangide jaotamine väiksemateks rühmadeks, mis teeks võimalikuks neist aktivistide eemaldamise. Näiteks 4-sse laagrisse tulid sõdurid sisse keelutsooni plakotid käes, nende järel julgeolekuohvitseri juhtimisel automaatorid laskevalmis relvadega.. Kokku umbes 30 meest. Neile astus vastu sama hulk vange, varustatud kivide ja kaigastega. Keegi vangidest viskas kivi ja tabas ohvitseri pähe. See kummardus ja karjuskäskluse: partei ja valitsuse nimel TULD! Kõlasid lasud, keegi vangidest kukkus. Haavatu kanti kaaslaste poolt laagri haiglasse. Sellega oli rünnakuhoog vaibunud. Et vältida edasist verevalamist otsustas laagrikomitee vastupanu lõpetada ja kõigil väljuda laagri väravast. Sellega võtsid organisatorid enda peale vastutuse toimunu eest. Vangid konvoieriti tundrassa 50-60 meheliste rühmadena. Enne laagrisse sisenemist kontrolliti isiklikke toimikuid ja sõeluti välja kahtlusalsused. Väljasõelutud aga toimetati jooksuga ja konvoisõdurite peksu saatel kruusakarjääri, kus teatati lõpparve tegemisest Norilskiga, ning korjati ära liigne vangivarustus.

Veriseks muutusid aga sündmused 3ndas sunnitöölaagris. Olid juba saanud augustikuu esimesed päevad. Seal toimus verepulg. Veoautodel sisenenud automaatorid avasid tule. Viimased vastupanu osutanud vangide rühm ca 500-600 meest oli surutud laagri ühte nurka. Kaigaste ja kividega avaldati tõsist vastupanu. Lähedal asuvas laagripunktis olnud pealtnägija kirjeldab seda õudset vaatepilti, ka seda kuidas hiljem veoautode kolonn viis kokkukorjatud laibad minema. Haavatud ja aktivistid viidi vanglasse, väljajooksnud toodi tagasi samasse laagrisse, ülejäänud paigutati erinevatesse Norilski laagritesse.

5'ndas laagris peale kahelt poolt okstraadi mahavõtmist tungiti mõlemalt poolt ahelikust sisse. Vangid viidi 200-300 meheliste rühmadena tundrassa, sealt tagasi laagrisse, kusjuures kahtlased eraldati. Kõrvalasuvas 6ndas naistelaagris tungiti sisse, kasutati tuletõrjevoolikuid, seda kõik lähedal olevate linnaelanike pealtvaatamisel. Kisa ja kära kui palju. Selleks, et vältida sündmuste kordumist segati Norilskisse jäänud poliitvangid laagrite vahel. Väljasõelutud vangid esimesest, neljandast ja viiendast laagrist koondati Dudinka raudtee ääres olevasse laagripunkti. Kokku ligikaudu 2000 meest. Sealt spetskontingendina, nende seas ka allakirjutanu, viidi tapi korras Norilskist pikki Jenisseid Krasnojarskini, sealt suure siberi raudteega ja laevaga NL kõige kaugemasse põhjarajooni Kolõmale Magadani oblastisse Holodnõi kullakaevandusse, kuhu jõudis päralt 1200 meest. Ka nende hulgas käis pidev sõelumine. Enamik mittekohale saabunuist eraldati juba Krasnojarskis uurimisele ja vanglatesse, sealt teiste piirkondade nn hävituslaagritesse. Sellest kirjutavad ka meile ukrainlastest ülestõusust osavõtnud. Nendel oli suur osa nii ülestõusu õnnestumisel kui ka hilisematel repressioonidel. Eestlasi jõudis Kolõmale kümnekond (vt. Lisa).

Ohtlikeks peeti peamiselt pärast sõjaaegseid vastupanuliikumisest osavõtnuid. Siin olid metsavennad Võru ja Virumaalt, koolinoortevastupanurühmituste organiseerijaid (Tartu sini-must-valge). Meiega koos oli ka saksa sõjavangilaagrist põgenenud eesti keelt vabalt

valdav baierlane Frantz, kes peale kodumaale jõudmist avaldas raamatu oma võitlusest terrorirežiimi vastu Eestis, mis on tõlgitud ka eesti keelde - "Hundina Virumaa metsades" (Wolf aus Laekvere) ja Soome Vabariigi kodanik Matti, kes oli arreteeritud turismimatkal Leningradi 1951. a.

Vastupanu liikumine NL julgeolekuorganite okastraadi taga sai toimuda tänu rahvuvahelisele solidaarsusele. ...võib küsida mis tähendus oli ülestõusul poliitvangide olukorrale? 25+5 meestel kasvas lootus vabanemisele, saavutati siiski võit NL julgeolekuorganite laagrisese orjarežiimi üle. Tõusis eestlaste, ukrainlaste, leedulaste ja teiste rahvuslik eneseteadvus. Näitena võib tuua fakti Magadani jaotuslaagrist, kus vangide identifitseerimisel (numbrid olid ju maha võetud) vastasid leedulased küsimusele kodakondsuse kohta uhkelt: Leedu Vabariigi kodanik.

Ka Siberi rahva suhtumine meisse oli muutunud. Oli juhus kui tapieseloni veeredes Siberi raudteel peatuti väikejaamas, kus tavakohaselt kohalikud müüsid toitu. Nad küsisid meilt, et kes me oleme. Enam ei söimatud fashistideks nagu varem, vaid selle asemel said lopsaka vene sõimu osalisteks meie valvemeeskond - punaste pagunitega julgeoleku mehed - lavrentipojad - litad. Oli ju peatsekist Lavrenti Beria kuulutatud juba rahvavaenlaseks. Selleks, et takistada kohalikel meile toitu andmast, käis ohvitser piki vaguneid ja tulistas õhku. Üldine suhtumine stalinlikku režiimi poliitvangidesse hakkas tasahilju muutuma. Ka tootmisüksused, kus vangid töötasid, olid tööviljakuse tõstmise eesmärgil huvitatud vangide toitlustamise ja elamistingimuste paranemisest. Juba 1954st a. üksikute süüasjade läbivaatamine, millele järgnes 1955-nda aasta poliitvangide suurema osa amnesteerimine.

Kõiki totalitaarse ideoloogia ja praktika vastu võitlejaid, poliitiliste repressioonide ohvreid ja nende omakseid ühendab SRU riikides ühing "MEMORIAAL". (meil eestis "MEMENTO" ja Eesti Endiste Poliitvangide Liit). Korraldatakse ajaloolis - praktilisi konveretse ja kokkutulekuid repressioonidesse puutuvate materjalide ja mälestuste kogumiseks. Norilski GORLAGi poliitvangide ülestõusu 40nda aastapäeva tähistamiseks oli kokku sõitnud endisi vange kõikjalt üle Venemaa ja nüüdsetest iseseisvatest riikidest. Ukrainlased tähistavad Norilski poliitvangide ülestõusu aastapäevi konverents-kokkutulekutega. 1993. a. toimus see Kiievis, kust saadeti ka meie poliitvangidele ülestõusust osavõtjatele mälesturinnamärgid - Norilsk 1953-1993: 1998 aasta juunis korraldati see 45nda aastapäeva üritus Tsernovtsõs, toimus kontsert reekviem ja avati mälestussammas bolševismi ohvritele. Kahjuks, olgugi et kutsed saadeti, ei olnud meie endistel poliitvangidel - norilsklastel võimalik sellest osa saada. 1995ndal aastal toimus eesti endise poliitvangi Mart Nikluse osalemisel Permi oblastis Stalini järgset totalitarismi ja repressioone käsitlev konverents. Kui mujal GULAGi arhipelaagis: Kaug-Põhjas ja Kaug-Idas on praeguseks ajaks Stalini aegsed laagrid kas täielikult lagunened või jälgede segamiseks tahtlikul hävitatud. Seevastu Permi oblastis on veel paljugi säilinud ja loodetakse seal rekonstrueerida koonduslaager Perm - 36 kui analoog natside

Oswiecimi memoriaaliga (Luup 2. nov.1995).

Kas ka Eestis peaks olema võimalik säilitada muuseumina või tähistada kinnipidamispaiku, kus olid arreteeritud eesti rahvuslased nii nõukogude kui saksa okupatsiooni ajal? Näitena võiks olla Vana Patarei Tallinnas. Tänapäevaks on enamik poliitvange rehabiliteeritud. Sellele protsessile annab hinnagu Tartu Ülikooli professor H. Lindpere, kes kirjutab, et rehabiliteerimine tähendab isikuõiguste, au ja väärkuse ennistamist, aga ka seda, et mõistetakse hukka see süsteem ja võim, kes on inimõigusi jalgealla tallanud. Ühtaegu tähendab rehabiliteerimine veel rehabiliteeritavatele tehtud kahju heastamist (RH 8. nov. 1991). Elusolevatest õigusvastaselt represseeritute on enamik pensionieas. Meie pensioniseadus näeb ette vangisoleku aja eest rehabiliteeritutele 3-kordse tööstaazi, töövõimetutele (invaliididele) 20% lisa rahvapensioni määrast. Represseeritud vabadusvõitlejatele oleks suureks abiks kui kohalikel sotsiaalabi osakondadel oleks erifond meile maksuliste tervihoiuteenuste ja transpordikulude korvamiseks, eluasemekulude toetuseks. Peagi koguneb Vene - Eesti valitsustevaheline segakomisjon riikidevaheliste sotsiaalprobleemide arutamiseks. Oleks ootuspärane, et ka Vene osapool kui NL õigusjärglane annaks omapoolse panuse Eestist represseeritute kannatuste hüvitamiseks. Alles hiljaaegu teatasid uudisteagentuurid, et suurtehased Saksamaal otsustasid maksta hüvitust seal II Maailmasõja ajal natsirežiimi poolt orjatööle (Opel, Volkswagen) veetud ja veel elusolevatele töötajatele. Erastamisprotsessis Venemaal on Norilski kombinaadist saanud aktsiaselts "Norilsk-Nikel". Võiks ka nende poolt hea tahte avaldusena hüvitada seal töötanud poliitvangide töö. Jäeti ju tookord 40% vangide poolt väljatöötatud palgast maksmata.

Lõpetan ülevaate eesti vabadusvõitleja, luuletaja ja Norilski poliitvangi Enn Uibo ülestõusu ajal loodud ridadega (vt. Enn Uibo "Testament", Valik luulet 1930-1965, Tln. 1995.)

"Need päevad kastetud kui karastustulle,

me südamed - kui kui tuliseks tehti raud.

Need päevad kustumatud sulle,mulle,

sest nendes päevis ammuoodat' laul..."

(4/5 VI 1953)

ja teisal"

"Kui kord kõrgele heiskad lipu sini-must-valge

ja oled sõnatu millegi üleva ees,-

mõtles mulle, kes okastraadist pärga

kandsin palju aastaid nende värvide eest."

(6.IV 1953)

Lisaks tekstis mainitud artiklite autoritele avaldan tänu koostöö eest järgnevatele endistele Norilski poliitvangidele:

Pr. Eetla Ohakas

Pr ja Hr Laine ja Arved Lints

Hr -d Lennart Tikerpuu, Hans Hiidet, Karl Piir ja Konstantin Korol ukrainast.

Lisa: Kolõmale saabunud Norilski poliitvangide ülestõusust Eestist osavõtnud:

1. Herne Vello
2. Kama Osvald
3. Kits Kalju
4. Lepisto Paul
5. Mändla Elmar
6. Peets Gustav
7. Piir Karl
8. Põdram Martin
9. Tuur Ants
10. Uusvel Peeter
11. Vene Heinrich
12. Schöfmann Franz (end. sõjavang, eesti metsavend, SFV kodanik)
13. Hoikkanen Matti (meiega Kolõmal ühinenud Soome kodanik)